

Berättelser Förr och nu i Närkes Kil

Nr 3

Kils hembygdsförening

2007

Från redaktionen

Detta är nummer 3 i en serie skrifter med berättelser från Kil. De två tidigare gavs ut 2005 och 2006.

Upprinnelsen till skrifterna är bland annat uppteckningar som gjorts vid träffar i studiecirkeln Kils historia vintern 2006 och våren 2007. Cirkeln är löst sammansatt. Några kommer en eller några gånger, andra kommer för det mesta. På träffarna delar vi med oss av egna upplevelser och sådant som de som var före oss bevarat åt eftervärlden i form av berättelser, brev, fotografier mm. Genom att sprida, livserfarenheter, tankar och värderingar så kan vi alla lämna bidrag till att ge mening och sammanhang i vår bygd i vår tid, vare sig vi har rötter sedan många generationer, är inflyttade eller i Kil på tillfälligt besök. Vi har fått in mycket material och hoppas på mer. En del skriver själva, andra berättar eller tipsar. I höst fortsätter vi.

I det här numret har vi främst en genomgång av byn Falla. Eftersom det är en stor by med mer än 30 gårdar så ber vi om överseende ifall alla uppgifter inte är helt up-to-date.

Fotot av Kils kyrka på framsidan är taget av Sam Lindskog, året är okänt

Kerstin Möller

Tfn: 28 20 65, kerstin.moller@brunnstorp.se

Tryckt på Örebro universitetstryckeri i Örebro 2007

Innehållsförteckning

Från redaktionen	2
Årsvisa 1907	4
Falla	6
Skolmat förr och nu	38
Handlarn i Kil	42
Bildäck	49
Fyra lärare, kantor och klockare	50
Speleman Jan Karlsson i Hyttebacken	55
Edvin berättar om skogsarbete och skogshästar	56
Kojor i skogen	59
Skarbomatorpets siste brukare	60
Byaträffar	60
Digerdöden	61
Dikten hemlängtan	62
Tack till medarbetarna	63

Melodi Petter Jönsson

Ja nu go vänner, har hundraåttan upprunnit,
Och som vi hoppas, har hundrasjuan försvunnit.
Ja, måtte aldrig ett tocke år mer vi möta,
För si då tror jag vi nästan bliva för blöta

För si å sola vi ha ej ens sett till kanten,
Och himlen tror jag supit full av Atlanten,
För ser ni regnet det flöt beständigt i strömmar.
I syndafloden där drunkna sommarens drömmar.

Ja nog har vi i vatten ständigt fått vada,
Men våra gubbar och gummor dock ej fått bada.
Dock, nu ett badhus de byggt i Kils sockens ände,
Och byggt på tak – kan ni tänka tocke elände!

Och våra storgubbar tänkt ock på täcka könen,
Åt fru och fröknar de vackert ha höjt på lönen.
Och våra drängar de ha i år fått medaljer
För de tjän't troget och inte varit kanaljer.

Så minns ni vänner en höstkväll häromsisten,
Hur på landsvägen skrodera socialisten,
Han oss upplyste, hur här vi ha det eländigt,
Men våran prost han snoppa af en behändigt.

Nu sist jag önskar er regnet ej mer må pina.
Må solen härligt det nya året få skina,
Så granna skördar ni få i ladorna samla
Och lefva lyckligt här både unga och gamla!

Ja må i solsken ni uti kärlekens lunder
Få vandra, när ni har lediga stunder!
Och om i år ni i äktenskap er begifver,
Då säkert gratis jag bröllopsverserna skriver

Ör. Dagbls Tr 7808

Raden ovanför visar att bladet trycktes på Örebro
Dagblads tryckeri.

Visans författare är okänd. Arne Carlsson gissar att
författaren kan ha varit, Lars Larsson i Hammarbys
mormors far. Enligt Arne, var Lars Larsson maka-
lös på att skriva nidvisor och annat. Prosten som
omnämns i den femte versen var Johan Wahlfisk.

Falla

En kväll i slutet av mars 2006 kom Torsten Sundström och Hans Lindblad och berättade om Falla by. Deras berättelser nedtecknades under mötet.

Vi har lagt till en del som bl.a. bygger på skriften om Falla en by i Närkes Kil 1943 – 1998, som skrevs av Arne Carlsson på initiativ av och tillsammans med Ragnhild Sundström och Helge Eklund. Den skriften börjar med en betraktelse över förändringar i jordbruk och andra levnadsförhållanden i som skett under de 55 år som avhandlas. Sammanställningen över gårdar och torp omfattar 32 fastigheter, areal i skog och åker, djur samt namn på ägarna, födelseår och namn och födelseår på deras barn. Vi har fortsatt i dessa fotspår.

I samarbete med Hans Lindblad och Arne Carlsson har ytterligare material lagts till.

Arne skriver att 1942 fanns det nötkreatur i de flesta ladugårdarna. De allra flesta lantbrukare hade även arbetshästar. På den tiden fanns två bilägare, Hans Olsson och Nils Forsberg. Då fanns också Tre traktorer drivna med gengas.

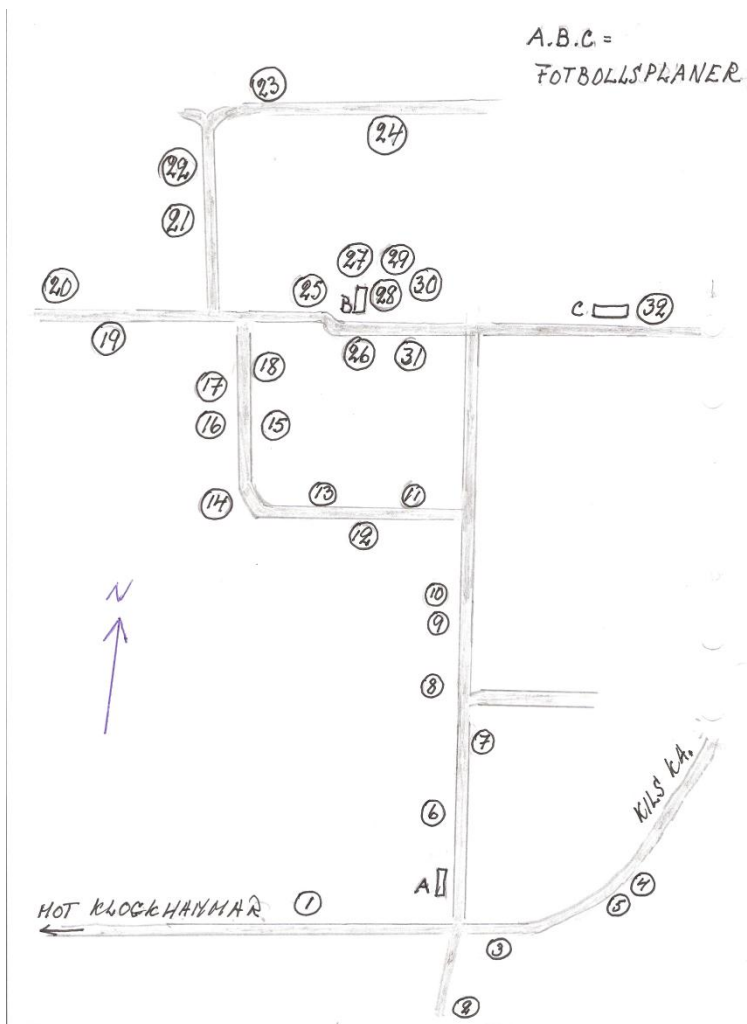
Byvägen underhölls av lantbrukarna. Man spände en tråplog som drogs av hästar fram till Sundströms, för där vände mjölkbilen. Många gånger fick man köra fram mjölken till vägen till Klockhammar då gatan inte var klar för biltrafik. Boende i övre

Falla körde ovanpå snön. De snöskärmar som sattes upp efter gårderna och mot vägen var till stor nytta.

Arne skriver vidare att de små gårdarna på ca 5 ha åker och skog till husbehov. En sådan gård kunde till exempel ha en häst och fyra kor. Mjölken kärnades hemma och det som inte gick åt i det egna hushållet såldes till bekanta eller lämnades till försäljning i Valter Erikssons affär. På vägen dit bar man på smörbyttan och på hemvägen vanligen ett brunt paket som kunde innehålla hårt bröd, kaffe, socker, salt jäst mm. Ibland räckte inte pengarna för smöret till att betala varorna, utan man fick skriva upp ibland blev det någon krona över. Gödkalvarna kunde när de slaktades ge pengar till oförutsedda utgifter och i regel hade man en julgris.

Skörden i form av hö, havre och halm gick åt till utfodring av djuren. Säden skars med självbindare som drog av hästar, eller vid de större gårdarna, av traktor. Man reste kärvarna i en långrök för torkning. Till det ganska enformiga arbetet gick det åt ganska mycket folk. Detta klarade man med arbetsbyten med grannarna, detta blev också en social samvaro.

Arnes Carlssons karta över torp och gårdar i Falla 1998.

I Falla fanns Tre fotbollsplaner (A, B och C på kartan). Fotbollsplanen A, som var Kils sportklubbs, låg på mark som på 1930-talet tillhörde (Nr 3). Planen B kallades för Falla vallen. Arne Carlsson säger, det är inte många byar som haft 3 fotbollsplaner.

Arne berättar vidare att det fanns två sågverk, (Herman Gustavssons nr 1 och Olssons nr 10)

Fornfynd i Falla. Det finns en stensättning. Den ligger mellan nr 20 och 21 (inte långt bort i skogen). Marken hör till nr 11.

Falla, Hultet/ Forsbergs(nr 1)

Carl Jansson ägde Hultet men bodde själv i Janagården. När Herman Gustavsson 1936 köpte gården så byggde han den stora lagården. Byggmästare var Hermans bror. Herman lät bygga och drev också en såg. Den låg i dungen som ligger mellan Hultet och Ullavi. Nils Forsberg (nr 6) köpte Hultet av Manne Gustavsson. Manne Gustavsson ägde det bara i något år. Men han fortsatte att arbeta som anställd på gården i 8 år. Ingemar Willemsson (nr 2) hjälpte också till på gården.

Andra som bott i Hultet är Kjell och Kerstin Möller som ägde och bodde i Hultet, som då i folkmun kallades Forsbergs, några år på 1980-talet. Efter dem kom Sven och Karin Björk som fortfarande äger och bor där. Åkermarken hör till Nr 10 och skogen till nr 9.

(Södra) Falla, Willemssons (nr 2)

En syster till Alfred Larsson (Nr 7), Elvira, f 1898 utvandrade till USA. Där gifte hon sig med Harald Jonsson från Norge. De fick två döttrar Linnea, f 1921 och Lilian 1922. När maken avled 1930, flyttade Elvira Jonsson med döttrarna, tillbaka till Kil. Hon köpte denna gård. 1935. Döttrarna, kallades dollarprinsessorna. En tidigare ägare var Nils August Nilsson.

Enligt boken Svenska gods och gårdar, 1939 så hade Elvira då ca 70 höns.

Torstens svärmor, Svea Larsson bodde i Wallby. Torsten berättade att när Svea ville Elvira något hängde hon ut något vitt tygstycke och sen möttes de på var sida om ån. Jorden hör till nr 10.

Detta hus som senare i folkmun kom att kallas Willemssons efter Willemsson som bodde där efter Elvira.

Falla 2⁸ Axel-Anners/Klas (nr 3)

Axel Andersson (Axel-Anners), f 1868 bodde där med familj. Axels äldsta son Klas f 1900 övertog gården efter sin far. Axels barnbarn Eivor var näst i tur att ta över gården. I nutid ägs den av Arne Thor och Karin Birgersson.

På 1930-talet fanns en fotbollsplan på marken till denna fastighet.

Per och Mia Vedlund bodde här ett tag på 1980-talet. Marken hör nu till nr 10.

Falla, Marielund (nr 4)

Arnold Jansson, 1903 bodde i Marielund. Ingen i cirkeln visste vem som byggt Marielund. Efter Arnold var det hans svåger, Gustav Engvall och sen Frits Sörman f 1909 och hans fru Märta f 1917. De fick barnen Olof 1940 och Irene 1942 Åke 1944. På 1980-talet var det Anders Nilssons.

Falla, Tomta (nr 5)

Arnes Carlssons morbror, Erik Larsson f 1896 som kallades Tomta-Lasse, byggde Tomta 1930 och bodde där med sin familj. Det var hustrun Sara och döttrarna Gudrun och Inga.

På fotografiet som är taget omkring 1920 står Tomta-Lasse i hatt, väst och kavaj och håller en grann häst.

Falla 2¹⁶ (Normannagårn nr 6)

Huset kallas Normannagårn efter Kalle Norman. Nils Forsberg, f 1904 köpte det 1933. Nils drev cykelaffär i stan (Manne Gustavsson skötte gården (nr 1).

Det var Nils far, Axel Forsberg som startade cykelaffären i Örebro 1907. På den tiden låg affären på Stortorget. Axel flyttade från Skåne där han hade tidigare ägt Sveriges på den tiden största cykelfabrik i Klippan i Skåne. Nils-Erik övertog så småningom cykelaffären efter sin far Nils.

Nils Forsbergs hustru, Maja var dotter till Erik Marcus-Nilsson. Nils-Erik minns att farfar Erik läste med honom på ett sommarlov när Nils-Erik behövde läsa upp betygen. Farfar dog 1946, när Nils-Erik var 11 år. Se mer om Nils-Eriks farfar på sid 52.

Inga och Göte Fristorp och deras söner har bott i detta hus. Sångaren, Göran Fristorp gick i skolan i Kil och Inga har hjälpt till med skolmaten.

Nils-Erik och Anita Forsbergs son Stefan har byggt ett hus omedelbart söder om Nr 6.

*Gammalt talesätt berättat av
Arne Carlsson:*

*E ko å e kvinna, nio månad
E fåra å e hynda å soa 16 veckor
Märta ett år så när som sex
veckor, dessa lämna ho te kalla
Gåsa ho ligger en månad
Trånga
Å höna ho ligger i tre veckor långa.*

Falla 2²³ (nr 7)

Här bodde Alfred Larsson f 1889 med sin syster Märta, f 1894. Deras syster Elvira har vi skrivit om i nr 7. Här bodde Erik Anners i Falla tidigare. Han sålde till Alfred Larsson. Alfred kom från Boo i Hjortkvarn så de kallade honom för Bofinken. Församlingshemmet har avstyckats från mark som tidigare hörde till denna fastighet. Marken hör till nr 10

I Tidningen Länsposten den 6 september 1984 fanns ett reportage på två sidor om Falla. I reportaget står bland annat att det då bodde tre grisuppfödare i rad utefter Fallas bygata. Den första var Per och Kristina Eklund (nr 8 enligt Arnes karta), sen familjen Olsson (nr 9 och 10) och den tredje var Thorsten Sundström (nr 11).

Falla 1⁵ Perers (nr 8)

Per Eriksson, Per Ers som vi säger, påstås ha varit hetlevrad. Han köpte en självbindare som kom i lådor. Han hade inte tålamod att vänta på att den blev hopsatt utan gick ut och slog med lie. Hustrun hette Matilda (f Andersson). Sonen, Erik Pettersson föddes 1897 och gifte sig med Iris Karlsson f 1902. De fick två döttrar, Irene 1922 och Marianne 1938. Nuvarande ägare är Per och Kristina Eklund. Per Eklund är dotterson till Erik och Iris Pettersson. Mangårdsbyggnaden uppfördes 1922 men ekonomibyggnaderna är från 1880-talet. På denna gård arbetade bl.a. Arne Carlsson som dräng i sin ungdoms dagar.

På bilden från Länsposten 6/9 1984 syns Per, Kristina och barnen Johan, 1 år och Ida 5 år. Med på bilden är också gammelmormor Iris, då 82 år.

I reportaget i Länsposten sa Iris, som på den tiden bodde på övervåningen, att det är underbart att ens efterlevande vill ta över. Hon tyckte också att det var roligt att vara med i livet på gården bland barnbarnsbarn och allt som rör sig.

Falla 3 Karlors (nr 9)

Olof Jansson och Karolina Larsdotter köpte denna gård i början på 1800-talet. Deras son Karl Olsson (Karlors) 1865 och Frida 1879 övertog den. De fick en dotter, Astrid, 1900. Se så fin hon var i sin klänning med rosett där hon sitter i gräset, på kortet på nästa sida. Astrid och Perors pojkarna var kusiner. Denna fastighet tillhör nr 10 och där bor Margot Olsson.

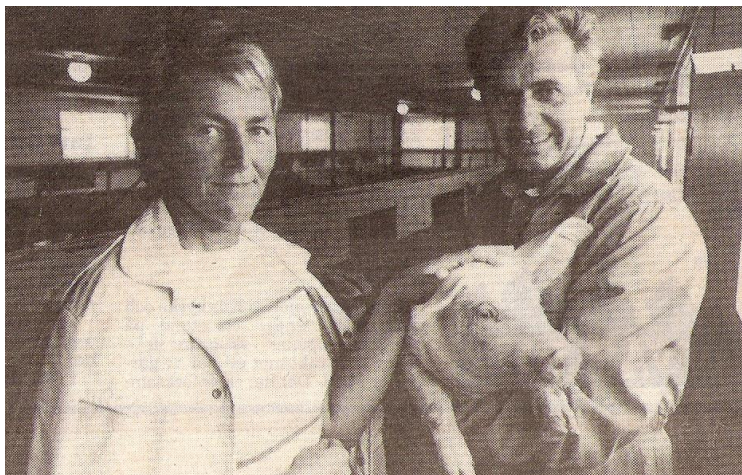
Kvinnan till vänster på bilden är Hilma Sundström (nr 11) och till höger sitter Astrid Olsson (nr 9 och 10). Hilma gifte sig med Sten Persson och flyttade till Hällebytorp.

Fotot är troligen taget på 1920-talet. Se hela grupp-bilden på sid 20.

Falla 3 Olssons (nr 10)

Hans Olsson 1897 (från Övre Lövsta i Fjugesta) och hustrun Astrid fick söner Karl Axel 1929 och Arne 1937. Sonen Arne och hans hustru Margot tog över gården.

På fotografiet från Länsposten 6/9 1984 står Margot och Arne i grishuset.

Vid tiden för reportaget i Länsposten hade Arne och Margot en anställd på halvtid. Av deras tre söner, blev det Jonas, den äldste som tog över gården.

I början på september, strax innan denna skrift ska gå i tryck intervjuar jag knapphändigt Jonas på telefon. Han är hemma på fikapaus mitt i tröskningen. Hur var det att ta över släktgården, frågar jag? Det

har alltid varit klart för mig. Jag utbildade mig, först till lantmästare och sen inom skogsnäringen, säger Jonas. Han tillägger att det känns bra eftersom han har intresse för jord, skog och djur. Jag frågar, vad han tycker är den största förändringen i Falla sedan barndomen. Det är att de små gårdarna har försvunnit, svarar han. Jag frågar om fritidsintressen. Den mesta tiden går åt till arbete. Med utökningar och arrenden så är det numera fyra anställda, Jonas själv inräknad. Stor skillnad alltså gentemot föräldrarnas halvtidsanställda Carola. Det blir trots allt arbete någon fisketur till Ramsjön tillsammans med barnen eller en tur med husvagnen, berättar Jonas. Barnen, det är Marcus född 1996 och Erik 2001.

Fotot på nr 10 tillhör Jonas Olsson

Falla 1⁴ (nr 11)

Huset byggdes omkring 1860. Flygeln är nog det äldsta huset. Torsten berättar, här är jag och mina syskon födda. Min farfar, Gustav Sundström köpte gården på exekutiv auktion efter Lars Welin.

Arne Carlsson har skrivit om när Närkes Kils telefonförening bildades. Det första protokollet skrevs 1888. Vid det första mötet deltog bl.a. Lars Welin (nr 11) från Falla. Welin anslöt sig emellertid inte på en gång, utan beslöt tillsammans med P O Andersson från Lockhyttan att avvakta. När det senare blev aktuellt att leverera stolpar till telefonförbindelsen Örebro – Kil – Nora så fick dock Welin i uppgift att leverera 25 telefonstolpar.

Welin hade fin handstil och skrev vid många förrättningar. Fadern hette också Lars (d.ä.).

Gustav Sundström kom till Kil från Arvaby i Vintrosa.

Farfar dog 1935 och farmor, Hilda avled 1938. Deras son David, f 1898 tog över gården. David och hustrun Maria (kallad Maja) fick fyra barn: Tvillingarna Lennart, Gun 1928, Bengt 1932 och Torsten 1934. Se kortet på den unge David, på 1920-talet i skojtagen, på sid 20 och jämför med den åldrade gamlingen, 86 år, på detta kort.

På bilden från Länsposten 6/9 1984 även sonen Torsten och hustru Ragnhild. Torsten och Ragnhild

håller i den gamla kartan som låg till grund för laga skifte på 1800-talet i Falla. I bakgrunden mangårdsbyggnaden nr 11.

Torsten och Ragnhild tog över gården efter David. De fick söner, Joakim 1961, Robert 1963 och Martin 1967. Numera är det Martin och Ann-Lousie Sundström (fd Lindström) från Götlunda som driver gården vidare. Deras barn heter Anna, Gustav och David.

Ragnhild, var bl.a. "mattant" i Kils skola (se sid 41), kyrkvärd mm. Här är receptet på hennes omvitnat goda bärkaka.

Ragnhilds bärkaka

150 gr smält margarin, 3 dl vetemjöl

½ tsk bakpulver, 1 knivsudd salt

Blanda och platta ut i formen. Häll över rabarber, bär eller frukt och lite socker och grädda i 200° ugnsvärme.

Bäcktorp Kolbäcken (nr 12)

Kolbäcken hette egentligen Bäcketorp. Kolbäckakalle, f 1859 blev arg om man sa Kolbäcken. Hans dotter Ada, f 1890 kokade knäck och kola som hon sålde. Därför kallades hon Knäck-Ada.

De hade en hallonhäck mot vägen som Bengt och jag plundrade när vi gick förbi, sa Torsten. Ibland var jag inne hos Ada. Hon hade gramfon. Skivorna, det var gamla tiders tjocka stenkakor. Skivor

hon hade var t.ex. Den gamla spinnrocken och Jolly bob från Aberdeen.

Ungdomar från Kil omkring 1920. Sittande från vänster är Hilma Sundström och Astrid Olsson. Bakom Astrid står David Sundström, Hilmas bror. Mannen i mitten i "tältet" är Sven Eriksson från Blackstahyttan. Känner du igen fler – vilka?

Falla 1⁷ Hagmans (nr 13)

Johan Hagman var, född 1880. Han lär ha stammat lite. Det finns ingen notering om att han och hustrun Gerda skulle ha några barn. Hagman var i Amerika och när han kom hem igen så köpte han detta ställe. Hagmans är det hus dit Torsten Sundström flyttat sedan sonen Martin övertagit gården. Det tillhör nu nr 11.

Det berättas att Hagman och Törnkvist (nr 14) en gång skulle till en auktion i Lillkyrka men just då svämmade bäcken över. Det var mörkt. De skulle hoppa och stegade bakåt 10 steg och sen rusade de framåt då hoppade han rätt i bäcken.

Falla 1 Törnkvists(nr 14)

Hjalmar Törnkvist var född 1875. Det gamla huset är rivet. Helge och Irene Eklund byggde ett nytt 1963. Jorden tillhör nr 8.

Falla Severin (nr 15)

Severin Pettersson (var född 1881 i Kaggen nr 24) och han förblev ungkarl i hela sitt liv. Se Severin på fotot på sid 24. Detta hus låg mitt emot Birger och Emmas fast ute på gårdet. Rune och Linnea Willén fick ärva det av Severin. Huset är rivet och marken tillhör numera nr 8.

Huset på bilden är nr 15 och kortet taget på 1920-talet. Huset finns inte kvar.

Sewerin var en duktig bysnickare. Han snickrade bl.a. åt Torstens far, David Sundström, garaget, vedbod mm nere i Kolbäcken (nr 11). Han började med att resa stomme takstolar osv. Sen frågade min far vad han skulle ha betalt, sa Torsten. ”Ja, jag tänkte mig 50 kr om du inte tycker det är för dyrt.”!

Torsten sa att, Severin berättat för far (David Sundström) att Severin var med och byggde Marks Tegelbruk. Där var det onödigt att tappa eftersom de skråspikade.

Falla (nr 16)

Torsten berättar att när Birger och Emma Karlsson, båda födda 1895, bodde där så lutade golvet en 20 cm. Vi skojade om att det inte gick att fylla kaffekopparna. Birger var en riktig hemmafilosof han klurade på mycket. Sen de gått bort stod huset tomt länge.

I huset fanns bl.a. fina gammaldags dörrvred de stals. De stal även bergslagskaminen, en jättefin stor håll under, de hade de slagit undan och tagit. Torsten berättade om en gång när han var ute och plöjde och fick se att tjuvarna var i farten igen. Då försökte jag spärra vägen, sa Torsten. Nu äger Martin (nr 11) stället. Han har rivit huset, eftersom det lutade så hemskt där.

Falla Axel Sigurds (nr 17)

Axel Sigurd f 1871 var f.d. indelt soldat, från Ekeby socken. Han flyttade först till Vintrosa och sen till Kil. Det berättas att han alltid gick till affären med en unikabox.

I detta hus bor hovslagaren Ann Louise Persson och Mats Gran nuförtiden.

Falla Wiléns (18)

Karl Eklund (1869) hade många barn bl.a. Helge (nr 14) som sen blev far till nuvarande ägaren Per Eklund (nr 8). Helge berättade att innan Eklunds flyttade in var det något slags ohyra i huset så de fick sanera och röka ur det.

Karl Eklund var bror till den kända Kils fotografen Erik Billby. Helges syster Linnea var gift med Rune Wilén (nr 26). Rune Willén som var Fallas siste mjölkbonde (skrev vi om i skriften nr 1), nr 18 ägs av nr 8, och huset står tomt.

På fotot syns från vänster; Rune Willén, Sewerin Pettersson i Vega mössa, Åke Willén och bakom honom tittar Jan Roos fram. De lägger spåntak på Runes ladugård, längst till vänster i bakgrunden syns knappt Engwalls (22) och (21) lite till vänster, Kortet är nog från omkring 1950.

Falla 2 Björkhaga/Björkhagen (nr 19)

Per Erik Pettersson, f 1878 köpte Björkhagen av Fritiof Andersson i början på 1930-talet. Erik och Julius son Einar f 1920, tog över gården. Hans syster Karin gifte sig med Gustav Åberg. Nuvarande ägare Björn Åberg.

Hans Lindblad berättar att han har en anteckningsbok från 1881 som Petter Larsson, Per Eriks far skrivit. I dagboken skrev Petter om när han körde kol. Han antecknade i måttet stig vad han kört. Han fick 3 kronor och 50 öre per stig. Utsäde t.ex. som

han köpte angavs i fat. Ingen i cirkeln visste hur mycket en stig var. Jag sökte på internet och fan följande, som står i faktarutan nedanför.

Till vänster på kortet som Hans Lindblad äger, står Inga Wargert gift med Gunnar Wargert som då var lärare i Kils skola och även kantor (se sid 54). Till höger om henne står Einar Eriksson och hans föräldrar Erik och Julia Pettersson. Kortet taget i början av 1950-talet?

Ett fat är 150 liter.

Ingen av cirkeldeltagarna visste hur mycket måttet stig var. På internet hittade jag denna beskrivning:

1 Stig = 12 tunnor = 17 hektoliter och 68,8 Liter.

1 Storstig = 18 tunnor = 26 hektoliter och 38,1

Liter. (<http://skonsberg.ylm.se/sidor/KARTOR-huspersoner/SvenAnderssonKnut-SAK/Svens-texter/Mattenheter.html>)

Falla Erikslund.(nr 20)

Hans och Anna-Lisa Lindblad bor i Erikslund. Hans far hette Gustav f 1897 och modern Vera. Hans blev liksom sin far murare. I avsnittet om skolmat, sid 40-42 berättar tre generationer Lindblad om mat i skolan.

Hans har kvar köpekontrakt mm som rör Erikslund, eftersom dessa papper legat kvar i huset under alla år.

I det första köpekontraktet som är från 1885 så sålde Lars A Larsson (nr en mark som var belägen i den södra skogsmarken av västra gården till Södra Falla. Köpare var skomakare Per-Erik Blomgren. Han kallades Erik och därför fick stället namnet Erikslund., En Per-Erik Blomgren söner hette Anton och var far till barnen, Ingegärd, Majken, Åke, Gunnar, Magnus, Bengt, och Karl-Anton Blomgren. Se Magnus på fotot på sid 36.

Gården på bilden är Erikslund 2006.

Priset för marken, när Blomgren köpte den var 600 kronor, dvs. 300 kr per tunnland. Köpet bevitnades av Karl Göthberg i Falla (nr 31). Under tiden som Erikslund ägdes av Blomgrens så byggde de ett hus.

Karl Anton Blomgren, som deltog på träffen om Falla bekräftar att det var hans farfar, Erik som byggde huset.

Huset står kvar än idag. Det var från början ca 60 m². Då var det två rum, ett stort och ett litet samt kök. När "Stora Karlsson" köpte Erikslund av Blomgrens var köpesumman 1.600 kronor. Huset som Blomgren byggde ökade således värdet med 1.000 kronor.

På fotot står Gustav Lindblad med murarsleven i sin hand, Mauritz Nyström i mitten och Åke Johnsson, från Västerängen öser bruk. Fotot är taget omkring 1970. De murar grunden till, huset i Ullavi där Mats Olsson bor.

Falla Lövdal (nr 21)

Erik Andersson var postkörare. Eriks hustru hette Hilda f 1875 och deras dotter Anna f 1896. Nuvarande ägare är Per-Anders och Bettan Olserud.

I en tidningsnotis i Nerikes Allehanda den 1 juni 1929 står det att postkörningen med hästskjuts mellan Örebro och Närkes Kil upphört. Tidningen hade tidigare uppmärksammat hemmansägare P.G. Hellström som kört posten 4 gånger i veckan. I denna notis skriver Allehanda att hemmansägaren Erik Andersson körde posten 2 gånger i veckan. Han har haft denna syssla i 28 år och gjort sig allmänt värderad för sin tjänstvillighet och sitt goda gemyt, står det i notisen. Allehanda skriver vidare att Hr Andersson körde i tisdags för sista gången posten mellan Örebro och Kil.

På fotografiet har Erik Andersson (nr 21) ställt upp sig med sin hund. I ena handen håller han två svenskharar som han nyss skjutit och under den andra armen hänger hagelbösan. Kortet är taget på juldagen 1922.

Falla Haga Engvalls (nr 22)

Ur skogen ner för backen fanns en skomakare tillika Kils enda sadelmakare. Han hette Robert Engvall hans hustru Elin. Dit åkte jag ofta som barn, sa Torsten

Robert och Elin Engvall utanför sitt hus i Falla, 1945

Edvin Isaksson berättade, vid ett annat tillfälle att Robert var skomakare. Ibland fick vi gå dit med en hopar skor i en ryggsäck, sa Edvin. Vi barn fick alltid höra att vi skulle vara försiktiga med skorna och inte gå med dem för mycket i det blöta. Det första som hände när vi kom med skorna som skulle lagas, till Robert var att han stoppa ner dom i en tunna med vatten. Vi barn tyckte det var konstigt. Det var för att mjuka upp lädret. Han hade snitts på att rulla tråden från svinborsten på låret. Tråden var

doppad i beck för att den skulle stå emot vätan. Ibland fick man skon halv sulad och ibland hel sulad.

Falla Sandtorp 2 (nr 23)

Torsten berättar om Sandtorp. Där bodde Hjalmar f 1886 och Agusta f 1889 Gustavsson och sonen Einar f 1919. Hjalmar arbetade på Klockhammar i början senare arbetade han på Ullavi hos Perorsa pojarna. Nuvarande ägare är Nore och Maj-Britt Andersson.

Falla Sandtorp 1 (Kaggen Nr 24)

Kaggen kallas så efter August Pettersson som kallades Kaggen. När han var ung så kanske han satte någon kagge dricka. Det var väl så han fick namnet. August var över till Amerika. Augusts bror var Severin (nr 15). Nuvarande ägarna är Göran och Ulla Ekstrand. Nr 11 äger numera marken.

Falla Alntorp Wilhelmssons (nr 25)

Karl Pettersson (född 1886) var trädgårdsmästare. När han flyttade till Lersjötorp, vid Lersjön utanför Karlskoga, så körde han med häst och vagn upp över Bocksboda mot Vikersvik osv. Det blev flera vändor på den långa färden genom Kilsbergen. Han blev tidigt änkling eftersom hans hustru Hilma Karolina avled 1936.

Hans Lindblad berättar att uthusen på nr 25 brann, i början på 1940-talet när han var barn. Hans, som var 4-5 år stannade vid Björkhagen för han tordes

inte gå längre fram. Torstens skolkamrat, Ingeborg Pettersson, dottern i huset, räddade djuren och fick en utmärkelse för sin rådighet. (numera bor hon i Göteborg).

Det kallas Wilhelmssons efter Martin och Ann-Marie Wilhelmsson.

På samma tomt har förra handlarn i Kil, Georg Gustavsson och hans hustru Mona, dotter till Martin och Ann-Marie byggt ett nytt hus bredvid det gamla som hennes föräldrar bodde i medan de levde.

Falla 2¹⁹ Hellströms (nr 26)

Mangårdsbyggnaden byggdes omkring 1890. E. F. Willén och hustrun Hulda köpte gården 1920 men tillträdde först 1926. Deras son Edvin Willén föddes 1898. Edvin som gifte sig med Astrid (Bergström) och senare med Hulda f 1875. Han byggde till trapphuset i samband med om och tillbyggnaden 1935-36. Edvin la trapphuset på utsidan av huset och det är kvar än idag. Det var bra, då slapp de ha trappan inne. Men, han fick smeknamnet "Kurfurstent" (han byggde ju en kur).

På övervåningen finns ett litet kök. Efter Edvins död flyttade Astrid upp på övervåningen. Sönerna Sven och Rune var duktiga snickare bodde länge där

ner. De jobbade bl.a. åt pappersbruket. Se Rune på kortet på sid 24. I nr 1 av denna skrift hade vi ett foto av Rune från 1980-talet då han var Fallas siste mjölkbonde.

På senare tid har Birgit Hellström haft denna stuga. I Hellströms hyr Katarina Larsson från Röcklinge, dotter till Ingemar och Barbro Larsson. Ägare till jord och skog är nr 11.

Några jägare i Fallas jaktlag har fällt en älg. Det var troligen 1935. Från vänster: Gösta Andersson, Herman Gustavsson (nr 1), Valter Johansson, David Sundström (nr 11) och Harald Eklund. Vem som fällde älgan på kortet är inte känt. Däremot vet vi, från boken svenska skyttar (1939) att David Sundström var en god skytt. Han var klassad som skytt av fjärde klassen. För att tillhöra denna högsta

klass, av skyttar krävdes att skytten tagit guldmedalj.

Falla 2¹⁸ Karlslund/Sigges (nr 27)

Torsten berättar att det talas om att det förr varit en större byggnad som brunnit ner. Ingen i cirkeln visste mer. Det hus som Gustav (fast han dog tidigt) och Matilda (Tilda) f 1875 Larsson samt tvillingarna Sigurd (Sigge) och Gustav f 1908 bodde i var en flygelbyggnad. Huset ligger med gaveln mot vägen. Nuvarande ägare är Peter och Anki Johansson.

På kortet som Hans Lindblad äger, stående från vänster Sigurd (Sigge) Larsson, Karl-Axel Olsson (född i nr 10) Gustav Larsson bror till Sigge och

Ruth Olsson Karl-Axels fru (läs mer om henne under mattanter sid 40)

Här låg fotbollsplanen B mitt för Lunda (nr 28) men marken tillhörde Sigges. Kils sportklubb också har haft denna fotbollsplan kallades för Falla vällen.

Falla 1 Lunda/Gråbo (nr 28)

Karolina Larssons dödsbo, har varit ägare. Emma i Lunda de var 7 st som bodde i ett rum och kök. En var snickare och kallades Lundakalle. Huset kallas även för Gråbo – den var tidigare inte målad utan träet hade blivit grått av väder och vind. Ägare är nr 11.

Falla Rosenlund Wägrastället (nr 29)

Det har fått sitt namn av Anna Lovisa Wäger, född 1866. Hon bodde där när hon flyttade ner från Tomasboda. Sen flyttade hon till ålderdomshemmet. Rune och Linnea Willén ägde det efter henne och efter henne Jan Roos. Se Janne som liten grabb på fotot sid 24.

Falla 2¹⁷ Sigges (nr 30)

De var tre bröder som kallades Fallapojkarna: Teodor, Lasse och Kalle. Lasse och Teodor var musika-

liska och de bodde i det vi kallar Sigges (därifrån fick nog Sigge sin musikaliska ådra). Nuvarande ägare är Egon Fallkvist.

Förr i tiden satte man inte in annons i tidningen när någon avlidit utan man skrev så kallade begravningsbrev. Dessa brev hade svarta sorgkanter och var uppställda enligt en förtryckt mall.

Hans Lindblad har brevet till Teodors begravning bevarat.

Begravningen var i Kils kyrka den 17 september 1925. Samlingen till begravningen var hos Willéns. Det var en sed att samlas vid huset och sedan tågade de sörjande samlat till kyrkan.

Männen på fotot har tagit en paus i sitt arbete med att täckdika omkring 1930-talet. De är från vänster till höger David Sundström, Arnold Jansson, Oskar

Ramberg och mannen till höger har ingen känt igen.
Kanske arbetade han som dräng i Falla

Falla Hjalmar Petterssons (nr 31)

Där bodde Göthbergs, sonen var skolkamrat med min far, David Sundström, sa Torsten. Hjalmar Pettersson, f 1889 och hustrun Julia f 1891 köpte det senare av Göthberg. Därför kallas det Hjalmar Petterssons. Sen ägde Jonatan Fall det.

Hallatorpet Hallskogsvallen (nr 32)

Ägare är (nr10) och Kils sportklubb arrenderar det.

Kortet nedan togs troligen vid invigningen av Hallskogsvallen 1957. Lärarinnan Ella-Greta Persson

talade på
invigningen
och Kils
veteranlag
spelade
match mot
Örebro
sportklubb.
Stående
från vänster
i Kils lag:
Einar Eriksson (nr
19), Stig-

Arne Larsson, Magnus Blomgren, Vidar Gustavsson, Yngve Vistrand, Stellan Karlsson från Örebro?
Knästående: Torsten Larsson, Gustav Åberg (svå-

ger till Einar), Lennart Johansson, Lennart Bodin och Gunnar Forsman.

Under matchens gång tacklade någon i Kils lag Orvar Bergmark så han föll omkull. Det var ju inte illa menat så Orvar fick en hjälpende hand upp igen av Kilsbon.

Skolmat förr och nu

En träff ägnade vi åt skolmat förr och nu.

Matsäck

När Magnus Blomgren, Anna-Greta Johansson och Rune Eriksson gick i skolan så fick de själva ta med matsäck hemifrån. Magnus berättade, att han hade hårt bröd och messmör med i matsäcken. Messmörret var hemkokt. Sen hade jag en vattenflaska med patentkork som det var mjölk i, sa han. Anna-Greta sa att, om vi hade en korvskiva på brödet så sköt vi den framför oss så att vi åt upp korven sist.

Rune berättade att en vanlig rast var 10 minuter, matrasten var en halv timme. Arne Andersson gick i Billinge skolan. Han sprang hem och jobbade lite i ladugården på matrasten, sen sprang han tillbaka till skolan. Han sprang jämt.

Julfest i skolan

När det var julfest i skolan så bakade mammorna. Läraren, fru Eriksson kokade kaffe till alla och då lånade hon min mammas stora kaffepanna sa

Anna-Greta. Mamma var så noga med att den stora, kaffekannen skulle putsas. Efter putsen skulle det ligga några kaffebönor på botten i kannan när den stod i skåpet.

Skolkök

Det var på sommaren när vi var lediga från skolan som vi gick i skolköket. Anna-Greta Johansson (f Pettersson) gick 1942. Vi fick lära oss laga mat, baka, osv. Det var så viktigt att vi gick i skolköket. Det var väl tre veckor eller så. Det var bara för flickor. Pojkarna skulle lära sig köra bil och snickra men det gjorde de inte i skolan.

På foto är det examen i skolköket 1942. I bakre raden från vänster står Karin Klingvall och Elsa Pettersson Blacksta (gift Karlsson) Från vänster i den främre raden står Magnhild Andersson Billinge,

Britta Olsson Hammarby, Anna-Greta Pettersson Prästtorp (gift Johansson), lärarinnan och bredvid henne Gulli Gustavsson, Gun Sundström Falla (gift Carlsson) och Karin Alfredsson? Kortet tillhör Anna-Greta Johansson.

Hans Lindblad berättade emellertid att han också har gått i skolköks lära. Vi var ett härligt gäng. Det var uppdelat så vi var bara killar. Jag minns att Gunnar i Prästtorp och Orvar Nylin gick samtidigt som jag. Det var året efter att skolan slutat. Hans fortsatte, det jag lärde mig, det lärde jag nog inte där. Vi busade mest

Skolbispisning

Gunnar Wargert skrev om sitt arbete som lärare i Kil, år 2002. Gunnars berättelse finns tillgänglig på Örebro kommuns hemsida. Se adressen längst ner i detta stycke. Om skolbispisningen skriver Gunnar följande. Jag minns från denna tid (Kerstins notering troligen på 1940-talet,) en pojke som bodde i Hammarboda, som fick stiga upp tidigt på mornarna för att hinna mjölka korna innan han gav sig av till vägen där bussen passerade. Han åt en smörgås medan han sprang till bussen. Detta fall gjorde att min kollega Ella-Greta Persson fick igång en skolbispisning i Kil. Den understöddes av kommunen. Den var inte gratis för barnen, men avgiften var liten. Den beräknades efter föräldrarnas inkomster. Det var ju kristider med ransoneringar och inkallelser. Många hade det svårt då och skolbispisningen

var till stor nytta. Kil var den första (?) med bespisning i trakten.

<http://www2.orebro.se/skolor/narkeskilsskola/gamla%20bilder/vargert.htm>

Hans Lindblad berättade också om skolbespisningen. Han menade också att det var tidigt i Kil.

Kanske den tidigaste skolbespisningen i länet, så där stämmer hans minnen väl med Wargerts. När jag började skolan 1944 höll de med skolmat. När min syster Lisa började, hon är tre år äldre än jag, så var det också skolmat. De kanske började 1942 med skolbespisning, sa Hans. Maten köptes nog i Erikssons affär, sa Arne Carlsson.

Gun berättade att skolbespisningen köpte mjölk av Sundströms i Falla (nr 11). Hon berättade att hennes bröder, Torsten och Bengt, var ilskna för de fick bära mjölken mellan sig på vägen till skolan.

Mattanter

Första mattanten var Sara Larsson i Tomta. Hon lagade maten, dukade och diskade. Senare hjälpte hennes dotter Inga till. Ester Andersson var mattant efter Sara. Under hennes tid började Inga Fristorp hjälpa till, sen var Inga själv. Ragnhild Sundström var också mattant. En annan mattant var Ruth Olsson. En gång frågade hon Kristian (Annikas son) äter du allt, nej inte bräder, sa han. Mona Gustavsson (gift med Georg som hade Kils handel en period) är mattant numera.

På fotot från 1985 står Ragnhild Sundström med blommor i famn i sin Västernär-kedräkt på gårdsplan hemma i Falla. Att värna om hembygden, arbeta för kyrkan och gärna pyssla med

blommor är några av de ljusa minnen vi förknippar med Ragnhild. Kortet tillhör Torsten Sundström.

Mer mat minnen.

På min tid det var husmanskost sa Hans Lindblad. Varje torsdag var det pannkaka och ärtsoppa. Någon dag i veckan var det fisk. Vi kunde också få köttbullar, När vi ätit färdigt fick vi gå och ställa tillbaka tallrikarna. På den tiden låg matsalen i källaren på östra sidan.

Hans dotter, Annika Lindblad berättade, när jag gick i skolan hände det att vi fick pölsa och hackkorv och det tyckte vi var gott. På den tiden var det två bordsvärdar vid varje bord. Bordsvärdarna fick gå ut i köket och hämta maten i karotter och bära fram

den till sina bord. När jag gick i skolan låg matsalen i västra delen av källaren.

På menyn nu för tiden finns bl.a. pizza, kebabgryta, hamburgare. Det är som ett gående bord och barnen tar mat själva. Skolmatsalen ligger nuförtiden i det nybyggda huset mitt emot Klockargården. Kristian 10 år, Annikas son älskar all fisk även stekt. Det var han som på skoj sa till Ruth att han inte äter bräder. Annikas dotter Viktoria, 8 år, äter det mesta men helst inte tomatsoppa. Till maten dricker skolbarnen mjölk. Till jul är det julbord, men barnen får inte sill. För det är inte så många barn som äter sill. Men mina barn tycker om sill, säger Annika.

Handlarn i Kil, Per Vedlund

Kerstin Möller intervjuade Per Vedlund en gråmulen tisdag i månadsskiftet januari – februari 2007. Jag kom till Kils handel strax efter öppningsdags vid tio på förmiddagen. Det röda kakelgolvet var ännu vått efter Karolinas svabbning och doften av såpa kunde svagt anas. Medan Karolina packar upp varor och expedierar kunder så bjuder Per in mig på det lilla kontoret.

Jag frågar Per, hur är det att vara *handlare* i Kil?

Per inleder med att säga att det är ett fruktansvärt roligt jobb. Jag tror att de flesta som jobbat i butiken tycker det. Det ger mycket just att driva butik. Det är

lite som en tävling hela tiden. Varje dag är en chansning. Man tar hem varor och ser om de går att sälja. Man känner sporren hela tiden. Kunden måste vilja handla här, om inte kunden vill handla här hjälper det inte om vi är billigast etc. Hur får man folk att vilja handla här? Det är frågor som jag hela tiden går och grubblar på, säger Per.

Tjänar du på affären?

Affären går bra idag, men det blir inga jätte stora pengar över. Men löner och lite investeringar räcker det till. Sporren är ju självklart att sälja så mycket grejer som möjligt. Det första jag gjorde i morse var att gå ut på nätet och kolla hur vi ligger till. Jag kollar kassakvitton hur mycket vi säljer varje dag och jämför med förra årets plus och minus, procent kunder och procent försäljning. Det är väldigt roligt eftersom vi ökar hela tiden. Som det varit nu så säljer vi bara mer och mer. För varje år som går så lär man sej ju vad just våra kunder i Närkes Kil vill ha.

Hur går det med dina speciella satsningar?

Speciella satsningar som djurfoder och den biten tillhör ju landsbygden så att säga. Vi har sålt foder ett år, så det är svårt se än så länge hur det egentligen har gått. Jag trodde kanske att det skulle komma igång lite fortare med den försäljningen men vi är ju fortfarande nybörjare på den biten.

Vi har fått igång ett samarbete med vård och omsorg i Örebro. Vi tar upp notor och levererar färdigpackade kassar till hemtjänstlokalerna i Hovsta och Ölmbrotorp. Sedan kör hemtjänstens personal ut varorna till respektive pensionär. Vi fakturerar sedan en gång i månaden. Det är ett givande samarbete för båda parter, vi säljer mer och kommunen sparar pengar genom att personalen slipper åka och handla till pensionärerna

Vi säljer även till de flesta företag i Närkes Kil, som skolan, kyrkan, dagis etc. De som hör till Örebro kommun har blivit hänvisade att handla hos den lokala handlaren. I Örebro är det vi och ett fåtal andra affärer som har blivit godkända och där kommunens personal får handla.

Vad gör handlarn på fritiden?

Fritid? Det här jobbet är min hobby. Det här gör jag istället för att spela golf, säger Per med ett leende, jag är fruktansvärt fri. Men ibland kan fritiden vara ett litet problem. Man kanske vill åka på semester. Det går att genomföra men det är mycket jobb både före och efter för att få det att fungera. Men hittills har det gått väldigt bra Jag har faktiskt varit på semester flera gånger sen jag övertog butiken.

Länsposten införde den 10 mars 1977 ett reportage av Rolf Johnsson om att leva i Närkes Kil. På tidningens framsida står: Karin och Gunnar, lanthandlarpar. På sjutton år har de haft en (!) veckas semester. Start klockan sju i affären och full fart till halv nio på kvällen.

På bilden, syns Gunnar och Karin Vedlund framför affären i färd med att bära in en låda äpplen.

Tre generationer Vedlund

Pappa var konsumföreståndare i flera olika butiker innan bl.a. i Munkfors och i Horndal. Mamma och pappa kom hit 1965. De kom inte direkt hit till Kil utan drev affär i Hovsta i några år.

Huset som Vedlunds handel är inrymt i på våningen i markplan och i källaren är intressant. I Hjortkvarn finns nämligen ett lika dant hus. De är arkitektritade åt Konsum och byggda i funkis stil. Fastigheten i Kil byggdes 1936.

Konsum drev butiken i Kil till 1962-63. Sedan stod det tomt två år tills vi flyttade hit från Hovsta 1965.

Valter och Stinas affär, fanns kvar då. De stängde och pensionerade sig 1971.

Jag var fem år när vi flyttade hit så man kan säga att jag är uppväxt i Kil. Jag minns bara att det var positivt att mamma och pappa jobbade i affären. Då bodde vi här uppe, säger Per och pekar uppåt. Vi hade det bättre än många andra barn i och med att våra föräldrar alltid fanns hemikring.

På bilden syns Per Vedlund, 17 år. Då jobbade han extra i affären vid sidan om pluggandet i Örebro. Länsposten skriver också i reportaget av Rolf Johnsson i mars 1977, att Per stortrivs i Närkes Kil och vill aldrig flytta in till stan.

Att mina föräldrar hade drivit butiken förut var ju en liten fördel när jag öppnade. Eftersom att jag är uppväxt i en affär så hade jag ju en hel del erfarenhet. Vi hade många som handlade hos oss redan från starten, och sedan har det bara blivit fler och fler och fler. Mycket nytt folk har ju också kommit till i och med att Närkes Kil har blivit mycket populärt bland barnfamiljer.

Jag tror att många går in här för att det är lokalt. Jag gör samma sak själv. Jag köper el av Kils elektriska och plattor från takpannefabriken. Man stödjer det

lokala i den mån man kan. Det tror jag är viktigt. Sen är det ju jätteviktigt att butiken är bra. Jag försöker hela tiden tänka på vad kunden vill ha och inte vad jag själv tycker om.

Karolina får ofta höra av stadsbor som har sommarstuga här ute och förbipasserande att de gärna stannar här för att köpa frukt och grönt. Grönsaksdisken är något vi lägger mycket energi på, eftersom det är en jätteviktig del i en butik.

Vi har bra en jättebra leverantör, därför kan vi konkurrera med vilken affär som helst både vad gäller pris och kvalité. Därför säljer vi med samma förutsättningar som alla andra, så den delen är det lite extra roligt att jobba med.

Det är jätteroligt att min dotter Karolina jobbar hos mig. Vi är ett jättebra team och jobbar väldigt bra ihop. Det har blivit lite av vårt gemensamma livsverk det här. Hon gör ett jättebra jobb och det går inte att jämföra med en anställd som inte tillhör familjen. Det blir en helt annan sak när det är i bådass intresse att det går så bra som möjligt. Tredje generationen, det är jätteroligt!

Vad tänker handlarn om framtiden?

Vi funderar hela tiden på hur vi ska kunna fortsätta och utöka. Det är någonting vi spånar ständigt på. Vi vill självklart bli ännu bättre på att ha bra service och att kunna erbjuda det kunderna vill ha.

Fikahörna? Det kanske är en bra grej. Hade vi haft bättre utrymmen hade vi nog haft det igång redan. göra för att det ska, framtidsplanerna far i huvudet. Man tror att folk kommer vara upptagna på sin fritid att de inte kommer att åka till t.ex. Marieberg och lägga flera timmar på shopping där utan de vill handla snabbt och enkelt. Det är vårt hopp för framtiden.

Utmaningen med en sådan här butik är att ge sig tusan på att man ska finnas kvar. Det är ju många liknande butiker som får lägga ner för att de inte klarar att konkurrera med de större butikerna.

Jag känner att man måste vara med på allt för att kunna driva butiken. Det går inte att bara nöja sig med att vara en jourbutik där folk endast kompletteringshandlar. Man måste ha med hela registret för att kunna vara med. Det avslutar Per med och är redan på språng när jag faller ihop datorn.

Vikabröd fanns inte i Örebro 1960-62. Mamma och pappa kom i kontakt med en gubbe på moped. Han åkte från Dalarna med Vikabröd i packväskor. Sen kom han med rökta korvar som han också hade i mopedväskan.
--

Bildäck

I numret 2 från i fjol berättade Rolf Karlsson som om sin tid som mjölkkörare. Han berättade vidare, att

under andra världskriget lade staten beslag på alla lastbilsdäck. När kriget bröt ut fick personbilar inte körs. De fick ställas av bilen och ägarna fick plocka av hjulen lämna in dem. Många lastbilar som gick i städerna och inte gick i tung trafik fick sätta på personbils hjul och då blev det boggie (8 hjul). Lastbilarna som jag körde hade gummidäck, sa Rolf. Vi körde aldrig med stålskenor. Det berodde på att det var mjölktransport, dvs. livsmedel, som gjorde att vi fick ha gummihjul.

Ryding körde dock mjölken på lastbil med stålskenor. Det lät som om han körde med ett tröskverk. Mejeriet såg så småningom till att han fick gummihjul eftersom det var livsmedelstransporter.

Fyra lärare, kantor och klockare

Per Gustaf Dreborg (1824-1886) var organist och skollärare. Hans, hustru hette Christina. Dreborg härstammade från Mosjö socken Fadern hette också Per Gustaf (1796-1891).

Gustav Aron Thanders (1861-1914).

Arne Carlsson har samlat in uppgifterna om Gustav Thanders.

Gustav Thanders var född i Småland. Han tog folk-skollärarexamen 1882 och tillträdde tjänsten i Kil 1887. Arne skriver följande om Thanders: Han var en varm vän av skolan, en kunskapsrik och nitisk lärare. I skolrådet var han lärarkårens representant och han var sekreterare i nordöstra Närkes lärarför-
ening. På grund av sin skicklighet som slöjdlärare hade han i uppdrag att under-
visa en grupp äldre elever i Kil.

Mannen på kortet, som ägs av Arne Carlsson är Gustaf Thanders

Thanders var vice ordförande i kommunalstämman (på den tiden var Kil en egen kommun).

Han var även ordförande i pensionsnämnden. Thanders var vidare ordförande i Kils fosterländska förening och var 1901 en av initiativtagarna vid bildandet av Kils skytteförening. Han var ordförande i Skytteföreningen till dess att han avled 1914.

Thanders var medlem i länets sångarförbund och en uppskattad ledare av Kils manskvartett. På grund av sitt anspråkslösa sätt fick han många vänner och var i kamratkretsar mycket avhållen. Detta är berättat av hans, nu sedan länge bortgångna sångarkamrater från Kils manskvartett, skriver Arne.

På bilden syns Kils manskör omkring 1916-17. Det innebär att kvartetten utökades till en kör. Sångarna är med början bakifrån: Roy Jonsson, Anton Blomgren, Gustav Blomgren, Arvid Larsson, Artur Olsson, Karl Larsson och Viktor Larsson. Per Larsson längst fram bär standaret. Vid denna tidpunkt hade Thanders emellertid redan avlidit.

Thanders hustru var biträdande lärarinna i Kils kyrkskola, ett arbete hon fortsatte med även efter makens frånfälle. Makarna fick fyra barn. Sonen Ragnar blev lärare och kantor i Långbro församling. Dottern Astrid, född i Kil (1889-1924) blev lärarinna bl.a. i Linköping.

Erik Marcus-Nilsson (1878-1946)

Arne Carlsson har också skrivit en krönika över Erik Marcus-Nilsson.

Marcus-Nilsson föddes i Göteborg och utbildade sig vid Göteborgs folkskoleseminarium. Han bedrev också musikstudier i Göteborg. Endast 20 år gammal, 1898 till 1899, vikarierade han som organist i Göteborgs domkyrkoförsamling.

Marcus-Nilsson kom till Kil 1916 och behöll tjänsten till sin pensionering. Tillsammans med sin hustru Rakel fick han fem barn, Lars, Bengt, Maja (se Falla nr 6) och tvillingarna Hans och Greta.

Under trettio år verkade Marcus-Nilsson i Örebro län. Han var kantor, folkskollärare och bibliotekarie i Kils skola. Bertil Waldén skriver i ett eftermäle Ifrån Bergslag till bondebygd, 1947, att Marcus-Nilssons klockarkärlek framförallt var folkmusik. Han tog bl.a. initiativ till att bilda Örebro läns folkmusikförbund 1928 och till bildandet av Örebro läns hembygdsförbund 1930.

Fotot på Marcus-Nilsson är hämtat ur Från bergslag till bondebygd 1947, sid 24.

Bertil Walldén skriver att Marcus-Nilsson var museiföreningens ovärderlige klockarfar som bar dagens tunga vid anordnandet av de uppskattade bygdetingen vid Siggebohyttan. Ibland kunde man undra varför han utan ersättning tog på sig månadslånga förberedelser och själva festdagens slitsamma jäkt, skriver Walldén. Han fortsätter, men man begrep det när man såg honom fylld av smittsam hänförelse, öppna och dirigera en spelmansstämma eller belåtet mysande räkna in en god dagskassa, som skulle komma hembygdsgården till godo. Där det var liv och rush, fart, fest och gott humör och där han själv var en outhärlig, eldsjäl och primus motor i mångt och mycket som rörde hembygden.

De som i skolan haft Marcus-Nilsson som lärare berättar att lärar'n trivdes bäst när han fick tillfälle att berätta om folk och bygd.

Arne Carlsson skriver: När jag gick i femte klass i Kils skola tog vår lärare Marcus-Nilsson med oss barn och visade oss kyrkan. Vi var till och med uppe i den översta spiran i tornet och såg utsikten mot söder. Han tog oss också med ner i Anrepska gravkammaren. Jag kommer ihåg dessa kistor, de svarta sammetsöverdragen, silverplåtarna och barnkistor. Detta är syner man aldrig glömmer.

Gunnar Wargert

Gunnar Wargert föddes 1917 i Vilhelmina. Han tog examen vid Umeå lärarseminarium våren 1940 och började sitt arbete som lärare och kantor i Kil 1941. Wargert avgick med pension 1982 och hade då tjänstgjort i Kil i över 40 år.

Gunnar Wargert hade många strängar på sin lyra och många minns honom i hans olika roller, som körledare, bibliotekarie, banktjänsteman, från föreläsningssällskapet och mycket annat. För att göra Gunnar Wargert rättvisa så återkommer vi med ett längre reportage i nästa nummer.

Speleman Jan Karlsson i Hyttebacken

I ett kapitel om bygdespelmän i Bergslagen, i boken från Bergslag och bondebygd, 1943, skriver Marcus-Nilsson bl.a. om spelemannen Jan Karlsson.

Jan Karlsson föddes 1815 och dog omkring 1900. Jan Karlsson sägs ha varit en mycket märkvärdig man. Han hade ovanligt lätt för att skapa nya låtar. Tyvärr tecknade han inte ner sina alster. Han kunde nämligen inte läsa noter. Två polskor finns emellertid bevarade på Örebro läns folkmusikförbund. Det beror på att spelemannen Gustav Vallin från Dal Karlsberg vid något tillfälle tecknade upp två av Jan Karlssons polskor.

Det sägs att han byggde sitt hus i Hyttebacken, så att ena delen kom att ligga i Närke och den andra i Västmanland. Detta för att han skulle få spela i båda landskapen. Det var nämligen en oskriven lag att varje spelman hade sitt område och att man inte gjorde intrång på någon annans.

Marcus-Nilsson skriver också om det stora kalaset. Upprinnelsen var att spelmannen ofta var ute och spelade långt från hem och familj. Grannarna hade både en och flera gånger ryckt in och givit familjen en hjälpende hand. Den här gången hade grannarna föresatt sig att ge Karlsson en minnesbeta. Marcus-Nilssons skriver, att *grannarna samlades för att ta emot Karlsson när han kom hem. Det såg hotande ut men Karlsson klev upp på en grindstolpe och började spela. Sinnena lade sig till ro, man greps av tonerna och uppgörelsen med Jan Karlsson blev den att man hämtade mat och brännvin, och där blev ett kalas, som man länge talade om.*

Edvin berättar om skogsarbete och skogshästar.

Edvin Isaksson, som växte upp i Tomasboda berättade om skogsarbet och om körning med häst i skogen.

Förr levde man där uppe i skogen av skogsbruket. Det mesta av inkomsten kom från arbetet med kolmilorna. De sålde kol till hyttorna. Jag kommer ihåg när jag var liten då var det mycket kolmilor här i kring.

Fotot är från boken: Ett djärvt industriellt initiativ – Örebro pappersbruk och dess historia 1901-1951 sid. 147

Det var många som högg i skogen på sommarn. Det var inte något vidare. Det var ett elände, mygg och broms och knott. Virket skulle läggas i klipp och sen lunnas ihop för att fraktas ur skogen. Kastved skulle vara 1,10 för veden torkade ihop 10 cm. På tio meter fick de hugga 11 meter.

På sommaren körde de med vagn varannan dag. Det blev för jobbigt för hästarna att gå varje dag, därför körde de varannan dag. Det som huggits på hösten fraktades ur skogen när snön hade kommit.

Pappersbruket köpte skogen men de som skulle köra ut virket fick själva göra i ordning vägarna. Det var inget söndagsjobb att göra skogsvägar. När det var kärr skulle marken trampas. Man fick trampa så det kom upp glötter (vattenblandad snö). Då frös det. Farsan hade rätt så beviljat för vi var en liten härskara som ställde upp när det skulle jobbas. Vi ungar var bra att springa och trampa i de där kärrren. Gräva bort sten som låg i vägen och hålla jord i gröpperna.

På vintern körde de ända till pappersbruket med häst. De var helst några stycken i rad. Inne i stan skulle de korsa järnvägen och där skulle det komma tåg. Därför fick gubbarna hoppa av kälken och skotta på snö över rälsen så att kälken gick över och sen fick de skotta av snön när de passerat så tåget kunde komma fram. För att dryga ut den där skogshuggningen så började farsan odla potatis som han körde till stan och sålde.

Lasset mättes av när de kom fram. De som mätte ville ha det till lite mindre och de som körde ville ha det till lite mer. Allt arbete skogsfolket haft med att

göra vägar som höll över kärr, snöskottning vid järnvägen mm fick de göra gratis.

I Örebro pappersbruks prislista från 1920 står bl.a.

Kolning fr.o.m. bottn., inkörn., koln. å utrivn. t.o.m.

täckn. kr. 12:- pr stjälpst stig

Koln fr.o.m bottn. utan...kr 8:- pr stjälpst stig.

För inkörning å milor 30 kr. pr långv.

Kolfora till Pershyttan 35 å 40 / hl.

Kolfora till Örebro 40 å 45 / hl.

Sågat virke från Klockhammar till P-br 20 / kbft

Runt tim. å virke från nedra marken till P-br 30 / kbft

Pappersved från nedra marken till P-br 12 / kbft

Kastved från nedra marken till P-br kr 20:- pr famn

Körning för häst å karl kr 10:- pr dag

Extra arbete för karl kr 0:50 timme

Ibland satte de ihop 2 hästar som fick dra. En del hästar lärde sig aldrig att gå i yttersväng. Vintervägarna i skogen var smala men breda nog för en kälke. När det var brant uppför så fick en häst gå bakom och skjuta på. Då vände man på skaklarna. Men om den som var bakom inte ville gå så fick de sätta lina framför den.

Vid ett ställe var det en himla brant backe och hästarna stod i kö för att komma upp två och två. Det var en gubbe som hade en vit fjordhäst som han körde med i skogen. Den där hästen hade väl stått och tittat på hur det gick till i backen. För när det blev deras tur så tog den där lilla hästen full fart för att komma iväg. Gubben han slog ner i kolryssen

och blev liggande. Hästen sprang själv uppför men i slutet gick den på knä. Den drog ensam upp kolrysen med gubbe och allt.

Prästgården hade en häst som var ful att titta på men klok. Han lärde sig skogsbruket. När man lunna ihop ett lass timmer kunde det vara ris å skit å snö. När hästen skulle gå bakåt satte han sig. Jag tänkte, hur länge sitter han kvar. Han reste sig inte förrän jag sa åt en. En gång rasa han ner i ett kärr där det inte var fruset. Hästen blev liggande på magen. Jag sa åt en å va still. Det såg konstigt ut. Jag fick sela av och ta ifrån skaklarna. Sen när han var loss då smacka jag åt honom och då hoppa han upp ur hålet. Det var en bra skogshäst.

Kojor i skogen

Kolbottnar. Ja, det finns överallt sa Sven-Åke Eriksson. Om man går i skogen så ser man inte så mycket av kolbotten men var kojan varit det ser man. Det finns otroligt mycket rester av kojor. I Björnbo som ligger öster om Tomasboda bodde en familj som hette Björn. De bodde i någon sorts jordkoja de hade flera barn. Sen flyttade de ner till bygden. Ja på den tiden fanns det mycket fattigt folk som hade bostad mitt ute i skogen.

Skarbomatorpets sista brukare

Det står Skarbomatorpet sista brukare Karl Abrahams 1850 talet. på skylten där Skarbomatorpet legat, säger Edvin Isaksson. Det skulle vara bättre om det stod sista bofasta brukare. För jag har varit med och brukat marken på 1950-talet. Vi hade havre och hö osv. Farsan brukade det av någon hävd. Det står sista brukare Karl Abramsson. Det var farmors far. Huset där vi har sommarstugan, där var Gustav Bergström den sista bofasta.

Byaträffar

Följande berättelse är insänd av Arne Carlsson. Under den tid Erland Söderström uppehöll prästtjänsten i Kil på 1980-talet var han några bl.a. ordförande i Kils hembygdsförening. Söderström var också initiativtagare till de s.k. byaträffarna. Då kallades man samman i något hem för att diskutera förhållanden i byn under gångna år, framförallt under slutet av 1800-talet. Och vilka yrken som där utövades utom lantbruket. En annan sak för oss ganska okänt var hur många Kilsbor som under vissa år hade utvandrat till det stora landet i väster. Det var ju uppgifter han hade tillgång till., genom kyrkböckerna.

Digerdöden

Arne Carlsson har också snokat reda på de två berättelserna om överlevare av Digerdöden. Denna farsot härjade i trakten på 1350-talet.

Följande berättelse är en sägen upptecknad av Erik Bore och införd i Nora tidning 1 april 1893. Arne har skrivit av och till viss del kortat ned berättelsen.

Här i bergslagen hade folk dött som flugor. Efter digerdöden fanns på långa sträckor inte ett levande liv. De som hade överlevt blev allt mer vilsna och okunniga. På milsvida fanns ingen som kunde undervisa dem. Ty nära nog alla präster hade strukit med i farsoten. Vid juletid skulle en bergsman som var hemmahörande i Grängesboda bege sig till kyrkan. Han hade föresatt sig att besöka julottan. Men den närmaste kyrkan var Kils kyrka i Närke – så det var inte nästa gårdsväg för honom till Guds hus. Han gav sig åstad genom de nästa folktomma bygderna. När han kom fram till Nors by hörde han något dunkande från en loge. Där stod en man och slagtröskade. Bergsmannen gick fram och frågade, skall inte du med till kyrkan som annat kristet folk? Varför just nu svarade tröskaren, är det julen som stundar. Jo jag kunde tro att det var något särskilt för jag såg att det jula över skogen.

Det finns en annan skröna. Den handlar om en yngling som kom ner mot slätten. Vid lekarehällen, strax nedom nuvarande avtagsvägen till Tomas-

boda, ligger en flat sten som kallas lekarhällen. Där mötte han en ungmö från slätten. Kanske detta besök gjorde att befolkningen kunde börja växa igen?

Kanske någon f.d. Kils bo hade hemlängtan vid Juletid och tänkte samma tankar som den okände dik-
taren som skriv följande, skrev Arne som har dikten
nedtecknad.

Hemlängtan.

Från fjärran kust bortom oceanen
min tanke flyger till
hemmets strand Nu tän-
des ljusen i julegranen
och högtid firar allt Sve-
riges land. Men här jag
sitter tyst allena
och drömmer sorgsen i julekväll,
om norrskensprakt, om
snön den rena, som lig-
ger vit över Nordens
fjäll.

Jag skönjer dunklet i ljusa
drömmar den fagra nejd,
som jag älskat mest, hur
skaror samlas, hur folket
strömmar mot Herrens
tempel till julefest.
Men här jag sitter tyst allena
och längtar hem till min
fosterbyggd, som njuter
under snön den rena
sin vintervila i fjällets skygd.

Tack till medarbetarna

Bland medarbetarna i detta nummer märks främst:
Arne Carlsson, Hans Lindblad, Torsten Sundström,
Anna-Greta Johansson, Annika Lindblad, Edvin
Isaksson, Rolf Karlsson till dem och till, många,
många andra som hjälpt till lite här och där, låtit sig
intervjuas bidragit med fotografier, teckningar mm,
stort och varmt tack.
Kil i september 2007

Kerstin Möller
Redaktör

Nutiden är snart forntid den med

Besök vår hemsida
<http://www.narkeskilshembygdsforening.se>

* * * * *

Bli medlem i hembygdsföreningen:

Medlemsavgift i föreningen är 75 kr, familjeavgift 150 kr
Postgiro 172661-1